

OSMANLI DEVLETİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA SIRP MİLLİYETÇİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

ABDULLAH KUTALMIŞ YALÇIN*

Giriş

Milliyetçilik, uluslararası ilişkileri derinden etkilemiş özellikle 19. yüzyılın güç dengesinde çok uluslu imparatorlukların geleceklerini sarsacak nitelikte izler bırakmıştır. 20. yüzyılda da ister istemez iki büyük savaşın da tetikleyici unsurları arasında yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve günümüzde de varlığını yer yer hissettiren milliyetçilik, Balkanlar'da da önemli olayların kaynağı olmuş ve hâlihazırda birçok sorunun da zeminini oluşturmuştur. Bu çalışma da Balkanlar'ın siyasi tarihi ve dış ilişkileri çerçevesinde, Sırp milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini Osmanlı hâkimiyeti öncesi dönemden başlayarak Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın kuruluşuna kadar değerlendirmiştir.

Balkanlar, coğrafi anlamda ve/veya uluslararası politika anlamında, dünyanın en dikkat çeken topraklarından biri olmuştur. Bu coğrafyanın tarihi de çok çeşitli milletlerin etkileşimleriyle yazılmıştır. Balkanlar uzunca süre dünyanın kavşağı olmuştur. Birçok tüccar, ordu, ulak ve göçmen kabileleri rızıklarını çıkarabilmek ya da yerleşecek bir toprak parçası bulabilmek için Balkanlar bölgesini dolaşmışlardır. Örneğin Slavlar, Türkler, Germenler, Çingeneler ve etnik kökenleri farklı diğer halklar bu bölgeye yerleşip, iletişim halinde olmuşlardır. Bunun sonucunda Balkan halkları genellikle birden fazla dil konuşmuşlardır (Wachtel 2009: 9).

* Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi.

Balkanlarda yüzyıllardan beri çoğunluğu Slav kökenli halklar oluşturmuştur. Bu halklar arasındaki milliyetçilik hareketleri Balkanlar'ı âdetta bir kaynayan kazan hâline getirmiştir. Çalışmanın konusu olan Sırp milliyetçiliğinin tarihsel gelişimi bu savı destekleyici nitelikte bir örnektir. Bundan dolayı bu bölge yıllardan beri uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk boyutunda birçok problemin kaynağını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın hedefi konu ile ilgilenenlere teorik ve tarihsel bir çerçevede Balkanlar'daki Sırp milliyetçiliğini Osmanlı hâkimiyeti öncesi dönemden başlayarak Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın kurulduğu döneme kadar sunmaktır.

1.Balkanlar'da Milliyetçilik

Balkanlarda görülen milliyetçilik, Batı Avrupa'daki diğer milliyetçiliklere nazaran özel bir niteliğe sahiptir. Bu nitelik Balkan milliyetçiliğinin dinsel ve etnik özelliklerin karışımıyla oluştuğu gerçeğidir (Karpat 2004: 13).

Balkanlar, yaklaşık olarak dört yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmış ve bu dönemde uygulanan iskân politikalarına bağlı olarak Anadolu'dan getirilen Türkmenler, bu coğrafyada yer almaya başlamışlardır. Türk ve Balkan halkları bu sürede hem birbirlerini etkilemişler hem de birbirlerinden etkilenmişlerdir.

Todorova, "Balkanlar'da Osmanlı mirasını aramak anlamsız bir şeydir. Bizzat Balkanlar Osmanlı mirasıdır." derken Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'ın siyasi tarihi üzerindeki yerini göstermektedir (Todorova 2007: 72).

Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyeti, devletin güçlü olduğu zamanlarda bir problem teşkil etmezken; devletin zayıfladığı dönemlerde bu topraklar, başta Rusya ve Avrupa ülkelerinin ilgisini çeker. Rusya ve Avrupa ülkeleri Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başladığı dönemlerde Türkleri Balkanlardan topyekûn uzaklaştırma, İstanbul'a ve boğazlara hâkim olma düşüncesindedirler (Ceyhan 2006: 13).

Fransız Devrimi ile yayılan milliyetçik duygusu ve millî devlet kurma hevesi Balkan ülkelerini de derinden etkilemeye başlamıştır (Karamuço 2009: 23).Balkan milletleri içinde bu etkileşimi en fazla yaşayan milletlerin başında ise Sırp gelmektedir.

Osmanlı Devletinin egemenliği altında rahat ve huzurlu yaşarken, Balkan halkları da Fransız Devrimi sonrası dönemde milliyetçilik düşüncelerinden etkilenmişlerdir. Bu yüzden de "çok uluslu egemen" devlete tek tek başkaldırmaya başlamışlardır.

Balkan milliyetçilikleri daha çok dinsel ayrımlardan beslenen, dinsel ve kültürel farklılıkları tam olarak netleşmemiş, coğrafi sınırları hayli tartışmalı, iç içe geçmiş birçok halkı çatışmalarla ayırıştırarak yeni bir milliyetçilik türü olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni milliyetçiliği, etnik milliyetçilik olarak adlandırmak mümkündür. Etnik milliyetçilik, anlaşılabilirliği gibi, millî unsurları ortak kan bağı, ortak dil ve ortak ülke olan milliyetçilik tipidir. Hırvat, Sırp ve Arnavut milliyetçiliği de bu tür bir milliyetçiliktir. Bu noktada Balkan kiliselerinin etnik kimliklerin oluşması sürecinde etkili olduğu da tarihsel bir vakadır.

Balkan milliyetçiliği, Batı Avrupa'daki benzerlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bu tür milliyetçilik cemaat milliyetçiliğidir.

Ancak, Balkan milliyetçiliklerini birer dinsel milliyetçilik olarak kabul eden ve bu tür milliyetçilikleri dinsel cemaatleri çağrıştıracak şekilde cemaat milliyetçiliği olarak adlandıran araştırmacılar da mevcuttur. Karpat (2004)'a göre Balkan milliyetçiliği, Batı Avrupa'daki benzerlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bu tür milliyetçilik cemaat milliyetçiliğidir. Çünkü bu milliyetçilik dinsel ve etnik niteliklerin karışımıyla oluşmuştur (Karpat 2004: 13).

2. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi Sırp Milliyetçiliği

Slav ırkından olan Sırlar, III. asırdan itibaren Balkanlar'a yerleşmeye başlamışlardı (Solak 2007: 78). Balkan Yarımadası'nda yer alan Sırbistan, ilk zamanlarında İliyalı ve Trakyalı çoban kavimlerle meskûndü ve bu kavimler MÖ III. yy. da Romalılara boyun eğmişlerdi. Bu dönemde ülkenin sınırları Dalmaçya ve Pannonia ile Tuna, Drina ve Morava arasında uzanıyor, kuzeyde Vardar Vadisi'ne kadar genişliyordu. 395 yılında ise Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Dalmaçya ve Pannonia Batı Roma'nın, geriye kalan topraklar ise Doğu Roma'nın olmuştur. III. yy. dan sonra Roma İmparatorluğu'nu tehdit eden Gotlar, Hunlar ve Avarlar Balkan Yarımadası'nda devamlı bir devlet kuramaları da kendilerinden sonra gelen Slav kavimlerine yerleşme imkânı oluşturmuşlardı (Özkan, 2011:1). Roma'nın 476'da yıkılmasıyla birlikte Balkanlar, Bizans etkisi altına girmişti (Akman 2006a). VII. yy. da İmparator Heraclius (610-640) Sırları, Avarlara karşı korumak üzere Bizans İmparatorluğu'nun kuzeybatı sınırına yerleştirdi ve Sırlar bir Balkan milleti olarak tarih sahnesine çıktı (Özkan 2011:1).

Sırlar'ın Balkan Yarımadası'na tam anlamıyla yerleşmesi 7. yüzyılı buldu ve ancak 12. yüzyılda kendi devletlerini kurdular (Paulton 1993: 23). Yeni topraklarında millî birliklerini hızlı bir şekilde kuramayan Sırlar "Jupan" adı verilen şefler

önderliğinde bazı yerleri işgal ettiler ve bu Jupanlar birbirleriyle “*VelikiŽupan (Büyük Jupan)*” olmak için mücadele hâlinde oldular. Kısmi bir başarı 850 yılında Vlastimir’in Sırları hâkimiyeti altında birleştirmesiyle kazanıldı ama Vlastimir’in ölümü sonrası Sırlar, Bulgar hâkimiyetine girdiler. Çeslav adlı bir prensin akraba kabilelerini birleştirmesi sonrasında Macarlarla yaptığı mücadelede hayatını kaybetmesiyle (960) birlik dağıldı ve önce Bizanslıların, sonra yine Bulgarların hâkimiyeti altına girdiler.1018 yılında Bizans İmparatoru Bulgarların bağımsızlığına son verdi ve Sırları Bizans’a bağladı. Bu gelişmelerin sonrasında batıda Karadağ adını alacak dağlık Zeta, doğuda ise Raška devletleri kuruldu (Özkan 2011:1-2).

Bu hanedanlığın kurucusu Stefan Nemanıç (1167-1196) XII. yüzyılın ikinci yarısında, Orta Çağ Sırp Devleti’nin ana bölgesini oluşturan Raška Irmağı boyunca uzanan kaynaklarda Raška diye geçen toprakların büyük jupanı idi” (Kayapınar ve Kayapınar 2006: 129).Stefan Nemanıç, Zeta ve Raška bölgelerini 1186’da birleştirerek Sırları bağımsız bir devlet çatısı altında toplamayı başardı. Stefan Nemanıç’in oğlu Rastko ise 1219’da bağımsız Sırp Ortodoks kilisesini kurdu. Bu devlet, II. Stefan Uroş (1282–1321) zamanında kuvvetlendi. Sırp Devleti’nin en parlak zamanı ise “*Silni (Kuvvetli)*” lakabıyla anılan Stefan Duşan (1331-1355) zamanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Duşan, Sırbistan’ın sınırlarını Tuna’dan Korintos Körfezi’ne; Adriyatik’ten Ege’ye kadar genişletmeyi başarmıştır ve devletine Bizans’tan esinlenerek “*İmparatorluk*” adını vermiştir. Ayrıca Sırp piskoposluğunu patrikliğe yükseltmiştir. 1349-1354 yılları arasında ise ülkesini çıkarttığı kanunnamelere dayalı olarak yönetmiştir.

İstanbul’u almak ve Bizans’ın yerine imparatorluk kurmak hedefine sahip olan Duşan bu emelini gerçekleştirilmeden, 80.000 kişiden oluşan ordu ile İstanbul üzerine yürürken, hareketinin ikinci günü ölmüştür (20 Aralık 1355). Ardından Duşan’ın oğlu Stefan Uroş tahta çıkmıştır (1355-1371) (Özkan 2011:2-3).Bu yüzyılda Bizans İmparatorluğu’ndaki iç savaşlardan da faydalanan Duşan, 1346’da Ortodoks Çar ünvanı ile Sırların ve Arnavutların hükümdarı olmuştu (Solak 2007: 78).

Duşan’ın hayatını kaybetmesinden sonra Stefan Uroş hükümdar olmuştu ancak onun hükümdarlığı tüm memleket tarafından tanınmamıştır. Duşan’ın oğulları ve kardeşleri birbirleriyle hâkimiyet mücadelesine girişmişler ve bundan faydalanan valiler karışıklık çıkarmıştı. Zaten Orhan Bey, Stefan Duşan zamanında Balkanlar’daki karışıklıklardan yararlanarak Çimpe Kalesi’ni ele geçirmiş ve Rumeli’ye adım atmıştı. Edirne ve Filibe’nin Osmanlı Devleti tarafından alınması üzerine telaşa kapılan Macar, Sırp, Bulgar, Bosna ve Eflak kralları bir ordu toplayarak Edirne üzerine yürüdüler. Ancak 1364 yılında Hacı İlbeyi komutasındaki Osmanlı kuvvetleri bu orduyu geri püskürttü.1372 yılında ise Batı Trakya ve Makedonya’daki Sırp kuvvetleri mağlup edildi. Ardından Osmanlı Devleti 1372 yılında Köstendil şehrini ele geçirdi ve Makedonya kapısı açılmış oldu. Bu gelişmelerin üzerine Yukarı

Sırbistan Despotu Lazar Grebliyanoviç vergi ve asker vermeyi kabul ederek Osmanlı Devleti ile anlaştı. Daha sonra Lazar Grebliyanoviç'in yerine geçen oğlu Lazaroviç ve ondan sonra tahta çıkan Brankovitch de selefleri gibi Osmanlı Devleti'ne vergi ve asker verdiler. Ancak Brankovitch sözünü yerine getirmede ve Alam ve Macarlarla ittifak yaptı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Semendire Sancağını fethederek bütün Sırbistan'ı hâkimiyeti altına aldı (Solak 2007: 79-80).

3. Osmanlı Devleti Hâkimiyeti Döneminde Sırp Devletleri

Sırlar Osmanlı idaresine girmeden önce bölgedeki diğer güç olan Bizans İmparatorluğu sürekli toprak kaybetmekteydi ve zayıflayıp güçten düşmeye başlamıştı. Bizans İmparatorluğu kayıpları telafi için, halktan topladığı vergileri iyice arttırdı, halkı bezdirmişti (Akman 2006b: 19).

Stefan Duşan hayattayken Osmanlılar Bizans'taki taht kavgalarından faydalanıp Rumeli'ye geçmeyi başarmışlardı. Sırlar ve Bulgarlar İonnes Paleologos'u, Osmanlılar ise İonnis Kantakuzenos'u destekliyordu. Orhan Bey, 1349'da Selanik'i almak isteyen Stefan Duşan'a karşı Kantakuzen'e yardım etmiş ve bunun karşılığı olarak Gelibolu'daki Çimpe Kalesi Kantakuzen tarafından Orhan Bey'e verilmişti. Bu şekilde Osmanlılar Rumeli'de hâkimiyet kurmaya başlamışlar, Dimetoka, Edirne ve Filibe'yi alarak yönlerini Balkanlar'a çevirmişlerdi. Duşan'ın ölümünden sonra oğlu Stefan Uroş kontrolü sağlayamamıştır. Teselya bölgesi, amcası Simeon'un; Kuzey Sırbistan Lazar Hrebelyanoviç'in; Epir bölgesi de Sırp ve Arnavut kökenli soylu ailelerin eline geçmiş, Makedonya ise farklı Jupanların yönetimi altına girmişti. Bu dönemde Vukaşin Mrnyavçeviç ise Juponların en önemlisi haline gelmiştir. Sırların bu parçalanmışlığını iyi değerlendiren Osmanlılar Rodoplardan, Drama ve Serez'den itibaren Sırp topraklarını fethetmek için harekete geçtiler. Üsküp ve Prizren'de hâkimiyet süren Vukaşin'in Osmanlı ilerleyişine son vermek için topladığı kuvvetler Edirne ve Svilengrad arasındaki Çirmen'de büyük bir yenilgiye uğramıştır (Özkan 2011: 3-4).

1371 yılına gelindiğinde artık Sırp Devleti'nin Osmanlı Devleti'nin vassalı hâline geldiği ve I. Murat'ın askerî seferlerine katılmak zorunda olduğu görülmektedir (Kayapınar ve Kayapınar 2006: 138). Ayrıca Osmanlı Devleti'nin kazandığı zaferler Makedonya'yı ardına kadar Türklere açık bırakmış ve Osmanlı'nın tesir sahası Balkanlar'ı içine alan bir genişliğe ulaştırmıştır (Öztuna 1994a: 71-72). Osmanlılar bu şekilde Makedonya'ya da egemen olmuşlardır (Kenar 2005: 12).

Sırp milliyetçiliği Çirmen Zaferi ve I. Kosova Savaşından sonra, adeta etkisiz hale getirilmiştir. Lazar da Türk hâkimiyetini tanımak zorunda kalmıştır. Lazar bir yandan da Osmanlı hâkimiyetinden kurtulmak için fırsat aramaktaydı. 1385'te Sofya, 1386'da Niş fethedildi. Ancak Lazar'ın, Osmanlı akıncılarını Ploşnik yakınlarında

bozguna uğratması Sırp'ları cesaretlendirmiştir. Lazar, boş durmayarak Bosna ve Bulgar krallarıyla ittifak yapmıştır. Bunun üzerine I. Murat'da askerî hazırlıklar başlatmıştır. Osmanlı ve Sırp ordusu 15 Haziran 1389'da Kosova'da karşılaşmış Lazar ve I. Murat savaşta hayatını kaybetmiş ve Lazar'ın halefi Stefan Lazareviç, Türk egemenliğini tanımıştır. Bu zafer Tuna nehrinin güneyinde Osmanlıların karşısında durabilecek Macarların dışında hiçbir kuvvet bırakmamış, Kuzey Sırbistan yolunu açmıştır (Özkan 2011; 4).

Osmanlı Devleti Padişahı I. Murat'ın savaş alanında ölmesinin ardından Yıldırım Bayezit Osmanlı Devleti hükümdarı olmuştur. Balkanlar'daki Osmanlı ilerlemesi Yıldırım Bayezid döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde Bulgar Kralı İvan Şişman, Sultan için bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu tehdit üzerine Yıldırım Bayezid, 1393'te Tirnovo'yu kuşatarak Bulgar Devletini tarihe karıştırmıştır. Yıldırım'ın Balkanlar'da ilerleyişini kesmek için, Papa tarafından desteklenen, Sigismund'un yönettiği bir haçlı ordusu 1396'da Niğbolu'yu kuşatmış, fakat 25 Eylül 1396'da Yıldırım Bayezid'in yardıma gelmesiyle Haçlılar dağıtılmıştır. Niğbolu Haçlı Seferi, Bizans'ın ve Balkanlar'ın tamamıyla Türkler'in egemenliğine girmesi sonucunu doğurmuştur. Niğbolu'dan sonra Türkler Sırbistan ve Bulgaristan'ın ilhakını tamamlayarak Morava Irmağının batısına geçmiştir (Akman 2006b: 22).

Fatih Sultan Mehmet ise İstanbul'un fethinden önce Sırbistan üzerine yürümeyerek bunu fetih sonrasına bırakmıştır. 1454 yılında Sırbistan üzerine yürüyerek Sivricehisar'ı almıştı. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin bölgeden çekilmesiyle Macarlar bu bölgeye yeniden egemen olmuşlardır. Fatih bunun üzerine 1455 yazında ikinci kez Sırbistan Seferine çıkarak Sırp despotuna yılda 3 milyon akçe ödemeyi, seferlere belli miktar asker göndermeyi kabul ettirdi. Ancak Sırbistan'ın hâkimiyet altında tutulması Belgrad'ın Macarlar'dan alınması hedefine bağlıydı. Bu hedefini gerçekleştirmek için Fatih 1456 baharında üçüncü kez Sırbistan Seferini gerçekleştirdi. Haziranda Belgrad kuşatıldı ama Hünyadi'nin 60.000 kişilik bir orduyla Belgrad'a gelmesi Belgrad'ın fethedilmesini engelledi. Bu olayın ardından, Sırp despotu Curaç Brankoviç öldü ve yerine geçen oğlu Lazar da iki yıl sonra ölünce, yine taht kavgaları başladı. 1459'da Macarlar Bosna prensi Stefan Tomaşeviç'i Lazar'ın kızı Helena ile evlendirerek, onu Sırp despotu ilan ettiler. Daha sonra Fatih, Sırbistan'a girerek, 20 Haziran 1459'da Semendire'yi aldı ve böylelikle Sırp Devleti son buldu (Özkan 2011: 5).

Görüldüğü üzere Sırbistan gücünün zirvesine XIV. yüzyılda Stephan Duşhan döneminde ulaşmasına rağmen, en güçsüz olduğu dönemi de Sultan Murat'ın fetihleri sırasında yaşamıştır (Sloane 1987:114).

Balkanlar'da Osmanlı Devleti ilerleyişi Timur'un, 28 Temmuz 1402'de Ankara Savaşında Yıldırım'ı yenmesiyle duraklamış, bu sırada Bizans dirilmiştir. Çelebi Mehmet'le tekrar toplanan Osmanlı Devleti, II. Murat devrinde ilerleyişine devam

ederek Kosova zaferleri (1389,1448) ile Balkan egemenliği pekiştirilmiştir. 1444'te Sultan II. Murat, Haçlı ordusunu Varna'da yenerek önemli bir zafere daha imza atmıştır. II. Mehmet ise İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğu'na son vermiştir. Ardından Bosna Hersek'i alarak Bosna Sancağı'nı kurmuştur. Kanuni Sultan Süleyman ise 1526'da Mohaç'ta Macar ordusunu hezime uğratmış ve 1529'da Viyana'yı kuşatmış fakat Viyana Kuşatması başarısız olmuştur (Akman 2006b: 22-24).

4. 19. Yüzyıl ve Sırp İsyanları

Sırp'ların ilk ayaklanmaları 1803-1804 yıllarında bölgedeki ayanların ve yeniçerilerin adaletsizliğine karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır (Beydili 1999: 83). Solak (2007)'a göre, Sırp isyanlarının başladığı dönemde Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da kurduğu düzen bozulmaya başlamıştır. Ayrıca XVI. ve XVII. asırlardan beri devam eden harpler Osmanlı Devleti'ni zayıflatmıştı. Bu harplerde Sırp'lar da Osmanlı Devleti'nin düşmanı olan orduların içinde yer almakta ve destek vermekteydi (Solak 2007: 85).

Balkanlar'da ilk milliyetçi isyan Sırbistan'da meydana gelmiştir (Afyoncu 2010:355). Osmanlı Devleti, uyguladığı akılcı politikaları sayesinde Sırbistan'ı XIX. yüzyılın başına kadar eyalet olarak yönetmiş, din, mezhep özgürlüğü tanımış, içtimai ve medeni işlerini kendi geleneklerine göre çözüme hakkı vermiştir. Bu bölgede Osmanlı Devleti'nin güttüğü politika sayesinde XVIII. yüzyıla kadar çok önemli bir ayaklanma görülmemiştir. XIX. yüzyılda ise Rusya ve Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında çıkan savaşlarda Sırbistan savaş alanı olmuş, bu esnada Sırbistan bölgede isyanların çıkmasına sebep olmuştur (Bayraktar 2007: 69).

"Sırbistan toprakları 18. yüzyılın sonlarına doğru birçok savaşa sahne oldu. Bu savaşlar uzun süreli ve genellikle Osmanlı'nın mağlubiyetiyle son bulduğundan devlet hazinesi boşalmış, devlet askerlere verecek maaşı bulamaz hâle gelmişti." (Uygun 2011: 417).

Sırp'lar büyük çapta bir ihtilal hareketine girişmişlerdi. Bunun sebebi Fransız İhtilalinin Balkanlar'a sirayet etmiş olmasıydı. Birçok Balkan ülkesinde otoritenin zayıflamasıyla birlikte III. Selim Rumeli'deki ayanları, başbozukları, eşkıyaları

Osmanlı Devleti, uyguladığı akılcı politikaları sayesinde Sırbistan'ı XIX. yüzyılın başına kadar eyalet olarak yönetmiş, din, mezhep özgürlüğü tanımış, içtimai ve medeni işlerini kendi geleneklerine göre çözüme hakkı vermiştir.

ezmek niyetiyle Kadı Abdurrahman Paşa'yı 24.000 askerle Edirne'ye yolladı. Yolda önüne çıkan eşkıyaları ve ayanları yok eden Abdurrahman Paşa, padişah tarafından Müslüman kanı döküldüğü şeklindeki asılsız iddialar sebebiyle geri çağrıldı. III. Selim'in bu davranışı Sırp İhtilalinin alevlenmesine, kurulan modern ordunun kullanılmamasına sebep oldu. Bu durum, Sırp'ların işine yaradı. Bu kavmin Türk idaresine isyan da tamamıyla haksız sebeplere dayanmıyordu. Belgrat ve çevresindeki yeniçeriler Sırlara çok kötü muamelelerde bulunuyorlardı (Öztuna 1994b: 96).

"Sırp ayaklanmaları mahallî yeniçerilere ve ayanlara karşı bir direniş olarak başlamış, hatta Bab-ı Ali'nin desteğini görmüş olmasına rağmen, sonrasında liderleri Kara Yorgi'nin şahsında millî bir isyana dönüşmüştür," (Akman2006a: 60).

Dayılar köylülerin yetiştirdikleri zahireyi, hayvanlarını, mallarını zorla almaya, tüccarlardan zorla para tahsiline başladılar ve bu harekete karşı çıkanlar da öldürüldü. Dayılar bununla yetinmeyerek 70 Sırp knezini idam ettiler. Kara Yorgi de bunların arasında yer alıyordu ancak o dayıların elinden kaçmayı başardı ve isyanın lideri oldu. Osmanlı Devleti başlangıçta asilere sempatiyle yaklaştı. Çünkü Osmanlı tarafından bu isyanın dayılara karşı olduğu düşünülüyordu (Özkan 2011: 10-11).

Bölgedeki beyler, dayılar, voyvodolar nüfuzlarını arttırdılar. Öte yandan devletin Rumeli'ye tayin ettiği vali, kadı ve naiplerin bir kısmı da başıbozuk beylerle anlaşarak halka yapılanlara göz yumdular. Bu arada Sırp'lar; Rusya, Avusturya'nın kışkırtmalarının ve Avrupa'daki özgürlükçü fikir akımlarının da etkisiyle isyan hazırlıklarına başladılar. Başıbozuk yamaklar Sırp'lar tarafından sevilen ve bu bölgede görevlendirilmiş olan Hacı Mustafa Paşa'yı katlettiler. III. Selim'in dayıları affetmesi üzerine dayılar otoritelerini sancağın en ücra köşesine kadar yaydılar ve halkı ağır vergilere bağladılar. Dayıların kurduğu bu düzenden bıkmış olan knezler III. Selim'den bu duruma bir an önce çare bulmasını istediler ve ülkelerine geri döndüler. Knezlerin İstanbul'a gittiğini duyan dayılar yüze yakın knezi öldürdüler. Kara Yorgi bu saldırıdan Şumatya ormanlarına kaçarak kurtulmuştu (Uygun 2011: 418-419).

"Sonuçta, yerli yeniçerilerin ve âyânların artan baskıları ile ağır vergiler Sırp'ların devlete karşı baş kaldırmalarına yol açmıştır. 4 Subat 1804'te Sırp'lar yeniçerilere karşı silahlı olarak harekete geçerek Sırp isyanını başlatmışlardır" (Bayraktar 2007: 69).

Rusya bu ayaklanmayı büyük bir ilgiyle karşılamış, Pan-Slavik motifleri gözünden kaçırmamıştı. Rusya Osmanlı Devleti'ne karşı gelişen bu olumsuzlukları değerlendirmek istiyordu. 1812 Bükreş Antlaşması Sırbistan'ın maliye ve iç işleri konusunda belli konularda özerklik sağlamıştır (Sloane 1987: 114).

Bu ayaklanmadan kısa bir süre sonra başlayan Osmanlı-Rus Harbi (1806-1812) sırasında Ruslar, Sırlara askerî destek de vermişlerdir. Bu dönemde "Panortodoksluk"u ideolojik bir silah olarak kullanan Rusya, daha sonra

bu politikayı bırakmıştır. Bunun yerine ise, Sırp-Karadağ Prenslüklerini, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki halkını ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı halkları harekete geçirmek için "Pan-slavizm"¹ politikası izlemeye başlamıştır (Kenar 2005: 23). Bölgede uygulanan Pan-Slavist ve milliyetçi hareketler ardı ardına ayaklanmaların çıkmasına neden oluyordu. Ancak Avusturya'nın, Rus desteğindeki bir Sırp Devleti'ne karşı çıkması ve Napolyon'un 1812'deki Moskova Seferi dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu ayaklanmayı kontrol altına almıştır. Ayaklanmanın elebaşı Kara Yorgi ise bu gelişmeler üzerine Avusturya'ya sığınmıştır (Afyoncu 2010: 218).

İkinci ayaklanma, birincisinden sonra ilan edilen genel affa bağlı olarak serbest kalıp Rudnik Başknezi olarak seçilen Miloş Obronoviç² zamanında tekrar başlamıştır. Napolyon tehlikesi ortadan kalktığı için Rusya da bu ayaklanmaya destek vermiştir. Rusya'nın müdahalesinden çekinen Osmanlı İmparatorluğu 1816 yılında Miloş Obronoviç'i Başknez olarak tanımayı uygun görmüş ve Sırlara özerk bir prenslik statüsü tanımayı da kabul etmiştir. Obronoviç, Sırbistan'a 1817'de geri dönen Kara Yorgi'yi öldürterek rakipsiz kalmıştır. 1830'da verilen bir Hatt-ı Hümayun ile Obronoviç'in soyu tarafından idare edilecek özerk bir Sırbistan resmen tanınmıştır (Afyoncu, 2010: 218-219).

Dönemin padişahı II. Mahmut, Obronoviç'in toprak taleplerini reddedince, Obronoviç, Osmanlıların 1833'te Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kuvvetleri ile uğraşmasından faydalanarak, talep ettiği yerleri ele geçirmişlerdir. Obronoviç böylece prensliğin topraklarını kuzeyde Tuna, batı ve doğuda Drina ve Timok, güneyde de Aleksinat ve Niş ile belirlenen, 1878 yılına kadar değişmeyecek olan sınırlarına kavuşturmuştur (Afyoncu 2010: 219).

5. Balkan Savaşlarına Doğru Milliyetçi Hareketler

Aydınlanma felsefesinin bir ürünü olan Fransız pozitivizmi daha çok dili ve kültürü merkez alan bir milliyetçilik anlayışı geliştirmiş ve bu milliyetçilik fikri sayesinde Fransa'da bir ulus devletin temelleri atılmıştır (Çiğdem 2009: 1-35). 19. yüzyıl başlarında Balkanlar, yanı başlarındaki milliyetçilik rüzgârlarından dalga dalga etkilenmeye başlamışlardır. Tam bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında yaşamlarını sürdüren Balkanlar'daki çeşitli etnik yapıya sahip halklar, milliyetçilik fikirlerini benimsemişlerdir.

McNeill, "Balkanlar'daki Hıristiyan toplulukların (Müslüman) Osmanlı efendilerinin yazgısında görülen gerilemeyi sevinçle karşıladıkları söylenebilir" derken coğrafyadaki güç boşluğunu yansıtmaktadır (McNeill 2008: 564-565). İşte bu güç boşluğu içinde Balkan milletleri içinde "İmparatorluk ile bağlarını gevşeten ilk millet Sırlar olmuştur" (Esmer 1944: 107).

Balkan milletleri içinde “İmparatorluk ile bağlarını gevşeten ilk millet Sırlar olmuştur

Osmanlı Devleti uzun yıllar Balkan topraklarının korunmasında İngiltere ile Rusya arasındaki mücadeleyi kullanmış, Rusya'ya karşı İngiltere'ye dayanarak toprak bütünlüğünü muhafaza etmiştir (Ceyhan 2006: 13). 93 Harbinden sonra Balkan Devletleri kısmen durulmuş, kendi içlerindeki mücadeleleri sebebiyle topyekûn Osmanlı karşısına geçememişlerdir. 1912-1913 Balkan Savaşlarının zeminini II. Meşrutiyet'in

ilanı ve Osmanlı Devleti'ndeki siyasal boşluk; Bulgaristan'ın Makedonya'yı alması; Sırbistan'ın bağımsızlığını kazanması; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'i ilhak etmesi; Avusturya-Macaristan'a karşı Balkanlar'daki Slav ırkın Rusya desteğiyle birleşmesi oluşturmuştur (Ceyhan 2006: 14).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarında ortaya çıkan milliyetçi hareketler bölgede art arda ulus-devletlerin kurulması ve bölge topraklarının önemli bir kısmının Osmanlı hâkimiyetinden çıkması ile sonuçlanmıştır (Karamuço 2009: 23). Balkanlar'daki milliyetçilik rüzgârları Osmanlı İmparatorluğu'na karşı güç mücadelesine dönüşmüştür. Yunanistan, Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Bulgaristan'ın bağımsızlıklarını kazanmaları, bu devletler açısından sorunları bitirmemiş, aksine yeniden başlatmıştır. Balkanlar'ın kozmopolitik kimliği sebebiyle hemen her devletin milletinden olan unsurlar, diğer devletlerin de içerisinde kalmıştır. Aynı zamanda hızla geri çekilen Osmanlı İmparatorluğu'nun boşalttığı veya boşaltacağı beklenen bölgeler hepsinin de gelecek planlarında yer almaya başlamıştır (Akman 2006a: 81-82).

Bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren Balkan Devletleri çok hızlı bir şekilde silahlanmaya girişmişlerdir. 1878 Berlin Barışı ile aradığını bulamayan Bulgaristan, bağımsızlığını kazandıktan sonra Balkanlar'da etkin bir politika izlemeye başlamıştır (Sander 2005: 323-324). Bulgar Hükûmeti, Avrupa silah üretiminin en büyük rakipleri olan Fransız Schneider-Creusot ve Almanya'nın Krupps şirketlerinden büyük miktarlarda top satın almıştır. Bulgaristan, yıllık bütçesinin üçte birinden fazlasını orduya ayırmıştır. Bulgaristan'da en yüksek ücret alanlar arasında subaylar önemli noktaya gelmişler ve halk arasında orduya ilgi artmıştır (Akman 2006a: 82). Bosna-Hersek'in ilhakı ise Sırbistan'ı aynı yönde bir politika izlemeye itmştir (Sander 2005: 324). Sırbistan da Fransız Schneider-Creusot firmasından yüksek miktarlarda top satın almıştır. Yunanistan ise askerî alanda diğerleri kadar hızlı olmamakla birlikte, Balkan Savaşına kısa süre kala o da aynı çizgiye gelmiştir (Akman 2006a: 82).

Bulgaristan, Balkan Savaşları öncesinde Ayastefenos Antlaşmasındaki sınırlarını elde etmeyi ve geniş topraklar kazanıp, büyük bir Bulgaristan Devleti hâline gelmeyi

planlamıştır. Ege Denizi'ne açılmak ise bir başka arzusu olmuştur. Diğer Balkan devletlerinin de gözü üzerinde olan Makedonya, Bulgaristan'ın da elde etmek istediği yerlerden birisi hâline gelmiştir. Yapılan müzakerelerde Bulgar temsilciler, en sonunda Bulgaristan'a katılır umuduyla, özerk bir Makedon Devleti'nin kurulmasına taraftar bile olmuşlardır (Jelavich 2009b: 102). Ayrıca, diğer taraftan bu bölgeyi ele geçirmek için Makedonya'da en fazla karışıklık çıkaran unsur Bulgarlar olarak gözlemlenmiştir. Dönemin Bulgar Başbakanı Stoyan Danev, "O dönemde halkın görüşüne göre Bulgar dış politikası yalnız bir sorun etrafında dönüyordu. O da Makedonya'ydı." demiştir (Akman 2006a: 82).

Balkan Savaşlarına yaklaşıırken Sırbistan'ın en büyük hedefi ise "Büyük Sırbistan"ı kurmak olmuştur. Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhak edilmesiyle, Sırbistan sıkışmış, Adriyatik Denizi'ne açılma ihtimali kalmayınca, tek yol Makedonya üzerinden Ege Denizi'ne açılmak umuduna dönüşmüştür. Fakat Avusturya da aynı niyette olduğu için iki ülkenin planları çakışmıştır. Makedonya'da Sırp gizli örgütleri birleşip Kara El adıyla örgütlenmişler, bölgeyi Sırbistan kontrolüne almak için daha sistemli çalışmaya başlamışlardır. Ayrıca Sırbistan, Makedonya için bir paylaşma antlaşması istemiştir (Jelavich 2009b: 102).

Yunanistan da mevcut durumdan fazlaca yararlanmak peşinde koşmuştur. Balkan Savaşları öncesinde Makedonya üzerinde tarihî hak iddia etmiş, Makedonya'daki huzursuzluğu arttırmada rol oynamaya çalışmıştır. Megali İdea peşinde olan Yunanistan için Makedonya'nın yanında, Girit ve tüm Ege adaları da alınması gereken topraklar olarak önem kazanmıştır.

Bu açıdan bakıldığında Balkan Devletleri arasındaki ihtilafların ve savaşa götüren sebeplerin en önemli kısmını Makedonya meselesi oluşturmuştur. Buna ek olarak "Kiliseler Meselesi" de bu anlaşmazlıklardan biri olmuştur. Bulgar kilisesinin, Rum Ortodoks kilisesinden ayrılmasından sonra, Makedonya'da mevcut olan kiliselerin ve okulların kime ait olduğu tartışması ve uyuşmazlıkları ortaya çıkmıştır (Küçük 1992: 25). Balkan Harbi aslında Sultan II. Abdülhamit zamanında olacaktı ancak onun Balkanlar'da yürüttüğü uyanık politikalar Balkan Harbinin gecikmesine yol açmıştır (Ceyhan 2006: 15).

Balkan Devletleri arasındaki ihtilafların ve savaşa götüren sebeplerin en önemli kısmını Makedonya meselesi oluşturmuştur. Buna ek olarak "Kiliseler Meselesi" de bu anlaşmazlıklardan biri olmuştur.

1905'teki Japonya'ya ve 1909'da Avusturya'ya karşı diplomatik yenilgi üzerine Rusya, Balkanlar'da daha aktif rol oynama yolları aramaya başlamıştır. Balkan Devletlerinin ihtilaflarının çözümünü en çok isteyen Rusya olmuştur. Zaten Rusya'nın siyaseti Slavları birleştirip, tüm Balkan topraklarını aralarında paylaşmak ve üzerlerinde Rus hâkimiyeti kurmaktır. Balkanlar'ı Slavlara verdikten sonra Osmanlı'nın elinde kalan İstanbul ve Boğazları ele geçirmek bağlamında bir politika geliştirmişlerdi. Balkan Devletleri ise, Rusya'nın Balkanlar'da daha aktif politika yapması hususunda bölünmüşler ancak bir yandan da Balkan Devletleri, Rusya'nın öncülüğünde ve diplomatik yardımları ile özellikle Makedonya'nın paylaşılması konusunda anlaşmaya varmışlardır (Akman 2006a: 83-84). Böylece, 13 Mart 1912'de Sırp ve Bulgarlar anlaşmışlardır. 29 Mayıs 1912'de Bulgar-Yunan, Mayıs 1912 Karadağ-Yunanistan ve Ağustos 1912'de Bulgaristan-Karadağ ittifak antlaşmaları imzalanmıştır. Böylece ilk kez bir Balkan ittifakı kurulmuştur (Jelavich 2009b: 102).

Balkan Devletleri, ittifaklarını kurdukları sırada Osmanlı İmparatorluğu zor günler geçirmekteydi. Âdeta hasta adam ölmek üzereydi. 1911 yılında başlayan Trablusgarp Savaşı devam etmekteydi. İtalya, Trablusgarp'taki direnişi kırmak için On İki Ada'ya yerleştikten sonra Çanakkale önlerine gelip İstanbul'u tehdit altında tutmaktaydı. Mayıs 1912'de Arnavutluk'ta çıkan ayaklanmayı, Balkan Devletleri desteklemiş, hatta onları kışkırtmışlardır. Bu da Osmanlı'nın karşısına güçlükler çıkarmıştır. 1908'den beri devam eden ayaklanmalar, karışıklıklar, Trablusgarp Savaşı, Arnavutluk ayaklanmaları ve siyasi etkiler ordunun zayıflamasında etkili olmuştur (Akman 2006a: 85). Tüm bunlara rağmen Balkan Savaşı öncesinde Osmanlı'nın galip geleceğine ilişkin ilginç bir inanış da egemen durumdaydı (Armaoğlu 1997: 667). Ancak ordu içindeki siyasi mücadele, Balkanlar'da harp olması durumunda hazırlanmış bir planın olmayışı, terhis edilmiş Rumeli ordusunun tekrar hazırlanmasının zaman alması bu savaşı Osmanlı Devleti aleyhine dönüştürmüştür (Ceyhan 2006: 15).

7 Ekim 1912'de Balkanlar'da sınırların değiştirilmesine izin vermeyeceklerini seslendiren Avusturya ve Rusya'nın açıklamalarından sonra (Ateş 2004: 411), 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilanıyla Birinci Balkan Savaşı başlamıştır. Bunu âdeta bir domino etkisi ile diğer Balkan Devletlerinin Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilanları izlemiştir (Akman 2006a: 124). 8 Ekim 1912'de başlayan taarruz ardından başlayan I.Balkan Harbi 30 Mayıs 1913'e kadar sürmüştür (Ceyhan 2006; 15).

Kırkkilise ve Komanova bozgunları duyulunca, Almanya ve Avusturya'da büyük huzursuzluk olmuştur. İngiltere, Fransa, Almanya açısından Osmanlı galibiyeti, Balkan galibiyetine tercih edilmiştir. Çünkü zayıf olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha sonra uygun fırsatta istenilen yerler geri alınabilirdi. Ancak Balkanlılar galip gelirse ellerindeki toprakları bırakmak istemeyecekler ve Rusya da bunlara arka çıkacaktı. Avusturya'nın telaşı, Sırbistan'ın ilerlemesinden dolayı olmuştur. Sırbistan, Arnavutluk'a girip, Durazza Limanı'nı alarak Adriyatik'e çıkmıştır. Sırbistan'ın Adriyatik'e çıkması, Avusturya tarafından protesto edilmiş

ve derhâl çıkması istenmiştir. İtalya da bağımsız Arnavutluk'u istemektedir. Böylece bölgeyi kolayca etki alanına alacaktı ve Adriyatik, kendi kontrolünde olacaktır. Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki ilişkiler iyice gerilmiş, çatışma tehlikesi doğmuştur. Almanya'nın da Avusturya-Macaristan isteklerini desteklemesi sonucu, bu sorundan genel savaş çıkmasını istemeyen İngiltere, Fransa ve Rusya, Sırbistan'dan çekilmesini isteyince, Sırbistan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu da gösteriyor ki en küçük bir kıvılcım, büyük savaşları doğuracak potansiyel oluşturmaktaydı (Akman 2006a: 88-89). Bulgarlar tekrar saldırılarla Çatalca hattını yarmaya çalışmışlar ve Edirne de kuşatma altına girmiştir. 13 Aralık 1912'de Londra'da barış görüşmeleri başlamış; ancak sonuç alınamamıştır.

Balkan Savaşlarının başlamasıyla Bulgar saldırıları Edirne'ye yönelmiş, kısa bir süre sonra Trakya Bulgarların, Kosova, Manastır, Ohri ve Üsküp Sırpların eline geçmiştir. Yunanistan ise Makedonya'dan pay almıştır. 30 Mayıs 1913 yılında Londra Barışına göre Osmanlı Devleti Avrupa'daki topraklarını kaybetmiş elinde sadece İstanbul ve çevresi kalmıştır. Ancak Londra Antlaşması Balkan Devletlerini tatmin etmemiş Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan durumdan memnun olmamıştır (Turan ve diğ. 2006: 80).

Osmanlı içinde de 23 Ocak 1912'de İttihat ve Terakki Grubu İstanbul'da, Babıali Baskını yapıp, Kâmil Paşa'yı istifa ettirip, Mahmut Şevket Paşa'ya hükûmet kurdurmuşlardır. 3 Şubat'ta savaş yeniden başlamıştır. 6 Mart'ta Yunanlılar Yanya'yı, Bulgarlar ise 26 Mart'ta Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'deki ilk başkenti olan Edirne'yi ele geçirmişler, Karadağlılar ise 23 Nisanda İşkodra'yı işgal etmişlerdir (Akman 2006a: 89). Bu başarısızlıklar nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu, büyük devletlerin aracılığı kabul edeceğini bildirince Londra Konferansı tekrar toplanmış, 30 Mayıs 1913'te Osmanlı İmparatorluğu ile Balkan Devletleri arasında anlaşmaya varılmıştır. Buna göre Arnavutluk bağımsızlığını kazanmıştır. Midye-Enez hattı Osmanlı-Bulgar sınırı olmuş, Edirne, Dedeğaç ve Trakya Bulgaristan'a verilmiş; Yunanistan'a Güney Makedonya ve Girit, Selanik; Sırbistan'a kuzey ve orta Makedonya; Romanya'ya ise Silistre verilmiştir (Sander 2005: 324).

Birinci Balkan Savaşı sonucunda tüm devletler toprak kazanmalarına karşın, paylaşımlar hiçbirini tatmin etmemiştir. 1912 Aralık-1913 Ocak arasında geçen dönem, Balkan ligi üyeleri için hayal kırıklığı dönemi olmuştur. Hiçbiri tam olarak hedeflerine ulaşamamıştır.

Bu dönemde aynı zamanda Bulgaristan'ın izolasyonu söz konusu olmuştur (Akman 2006: "a" 89). Bulgaristan; Yunanistan ve Sırbistan'la Makedonya konusunda anlaşmazlığa düşmüş, Makedonya'nın büyük kısmının Bulgaristan'da kalmasına, Sırbistan ve Yunanistan karşı çıkmıştır. Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki bu durum gergin bir görüntü çizmiştir. Bulgaristan, her fırsatta Selanik'in Yunanistan'a bırakılmayacağını yinelemiştir. Yunanistan, Bulgaristan'ın Dedeğaç ve Kavala'yı almasından rahatsızlık duymuştur. Sırbistan ise hem Bulgarların durumu hem de Bulgaristan'ın Manastır'a yayılıp, Yunanistan'la arasına girmesinden çekinmiştir. Bu

**Balkan Savaşları
Osmanlı
Devleti'nin küçük
devletçikler
karşısında
bile ayakta
duramadığının
ve eski gücünü
kaybettiğinin bir
göstergesidir**

hadiseler çok geçmeden Sırbistan ve Yunanistan'ı, Bulgaristan'a karşı birleştirmiştir. Bulgaristan ile Romanya arasında da gerginlikler yaşanmıştır. Savaşa girmeyen Romanya, Bulgaristan'dan sınır düzeltmesi yapmasını ve kendisine toprak vermesini istemiştir. Bu durumda Osmanlıya karşı, Bulgaristan'a asker yardımı yapacağını da bildirmiştir. Ancak Bulgaristan buna razı olmamıştır. Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu ile savaşırken geride Romanya'ya karşı savunmasız kalmıştır. Daha sonra Romanya Mayıs 1913'te, Silistre'yi elde etmiş; fakat bu durum da Romanya için tatmin edici olmamıştır. Sırbistan ve Yunanistan 1 Haziran 1913'te ittifak antlaşması imzalamışlardır. Bulgar Hükûmeti, durumu yanlış değerlendirip askerî bir

zafer kazanabileceğine inanarak 29-30 Haziran 1913'te Yunanistan ve Sırbistan'a saldırı emri vermesiyle İkinci Balkan Savaşı başlamıştır (Jelavich 2009b: 104).

Taarruza geçen Bulgar ordusu kısa sürede püskürtülmüştür. Yunanlılar Kavala'yı ele geçirip İstanbul'a yaklaşmışlardır. 10 Temmuzda "altın fırsatı" kaçırmak istemeyen Romanya, Bulgaristan'a savaş ilan etmiş, Bulgar Dobruca'sını işgal edip Bulgaristan içlerine doğru ilerlemeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu da durumdan yararlanıp 20 Temmuzda Edirne'yi geri almıştır. Bulgaristan için İkinci Balkan Savaşı, tam bir hezimet olmuştur.

10 Ağustos 1913'te Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında Bükreş Antlaşması imzalanmıştır (Sander 2005: 324). Türk kuvvetleri Bulgarların elindeki Edirne'yi 22 Temmuz 1913 tarihinde geri almış, Bükreş Antlaşmasından sonra Balkan Devletleriyle ayrı ayrı antlaşmalar yapılmıştır. İstanbul Antlaşmasıyla Edirne Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır. Osmanlı Devleti'nin İkinci Balkan Savaşında galibiyetine rağmen Onİki Ada İtalya'ya, İmroz ve Bozcada dışındaki bütün adalar Yunanistan'a bırakılmıştır. Balkan Savaşları Osmanlı Devleti'nin küçük devletçikler karşısında bile ayakta duramadığının ve eski gücünü kaybettiğinin bir göstergesidir (Turan ve diğ., 2006: 81).

Balkan Savaşlarının barut kokusu daha geçmeden Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı Franz Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi olan Princip tarafından öldürülmesi, son dönemde Avrupa'da yaşanan ittifaklaşmaların birbirlerine karşı savaş açmalarına yol açan bir kıvılcım etkisi yaratmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiş; yerlerine yeni devletler kurulmaya başlamıştır. Bunlardan biri de Balkan topraklarında kurulan, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'dır.

Sonuç

Fransız Devrimi sonucunda birbirine benzer duygulara, dillere, dinlere, kültürel ve akrabalık bağlarına sahip toplulukların bir araya gelerek çok uluslu imparatorluklara, monarşilere ve devletlere başkaldırdıkları gözlemlenmiştir. Bu yüzden 19.yüzyıl tam anlamıyla bir milliyetçilik çağı olmuştur. İnsanların bir anda kendilerinin “ötekenden” olmadıklarını anlamaları ve bunu karşı tarafa anlatmaları, sadece masa başında, diplomasi yoluyla değil; meydanlarda kanlı çarpışmalarla gerçekleşmiştir.

Milliyetçilik tohumlarının yeşerip büyümesinde en önemli alanlardan biri Balkan topraklarıdır. Bu topraklarda 24 farklı etnik yapının varlığı düşünüldüğünde, sorunların burada neden bu kadar fazla olduğunu da düşünmek şaşkınlığı ortadan kaldırmakta, âdeta bir gerçeğe dönüşmektedir.

Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları altında uzun bir dönem yaşayan Balkan halkları, 19.yüzyılın başlarından itibaren mevcut imparatorluklara karşı özerklik veya bağımsızlık parolası ile çeşitli yasa dışı örgütler kurmuşlar ve mücadele vermişlerdir. Balkan coğrafyasında Osmanlı İmparatorluğu’na karşı sistemli ilk mücadeleyi Sırlar vermiştir. Bu durum Sırların içindeki milliyetçilik fikirlerinin, egemenliği ele geçirme isteğinin ve yönetme arzularının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı her ne kadar eldeki mevcut kaynakların yeniden paylaşılması esasıyla kurgulanmış olsa da savaşın 28 Haziran 1914’te başlamasına yine bir Sırp milliyetçisi “Princip” yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında Sırların başat güç olma arzusu Hırvatları ve Slovenleri sisteme yabancılaştırmıştır.

Milliyetçilik akımları içinde en sert ve kanlı Sırp milliyetçiliğinde tecessüm etmiştir. Sonuç olarak görülüyor ki; Balkanlar’daki Sırp etnik milliyetçiliğinin geçmişten günümüze coğrafyayı ve tarihi şekillendiren önemli bir realite olduğu kabul edilmekte ve Balkanlar’da diplomasinin önündeki en büyük engeli oluşturduğu rahatlıkla ileri sürülmektedir.

1 Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının sınırları içinde yaşayan Slav halkları da bağımsızlıklarını kazanarak büyük bir Slav Devleti kurmayı amaçlamışlardır. Panslavizm olarak bilinen bu hareket, Rusya tarafından söz konusu iki devlete karşı bir araç olarak kullanılmıştır (Sönmezsoğlu vd., 2005: 532-533).

2 Obronoviç de okuma yazma bilmeyen, eğitimsiz bir kişiydi. Buna rağmen “çok zekiymi ve politik kabiliyeti yüksekti.” (Jelavich 2009b).

Kaynaklar

- AFYONCU, Erhan (2010), *1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu*, Cilt:5, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- AKMAN, Halil (2006a), *Paylaşılamayan Balkanlar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- AKMAN, Halil (2006b), *Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- ARMAOĞLU, Fahir (1997), *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ATEŞ, Toktamış (2004), *Siyasal Tarih*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BAYRAKTAR, Hatice (2007), "Osmanlı'nın Balkanlar'dan Çekilmesi:Savaşlar,İsyanlar ve Göçler", http://karesitarih.balikesir.edu.tr/5_Balkanlar.pdf.12.23.2012.
- BEYDİLİ,Kemal (1999),*Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa Osmanlı Devleti Tarihi*,Cilt:1, İstanbul: .Zaman Yayınları.
- CEYHAN, Nesime (2006), *Balkan Savaşı Hikayeleri*, 1.Baskı, İstanbul: Selis Kitaplar Yayınları.
- ÇİĞDEM, Ahmet (2009), *Aydınlanma Düşüncesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ESMER, Ahmet Şükrü (1944), *Siyasi Tarih*, Maarif Vekilliği Ankara: Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları.
- JELAVICH, Barbara (2009b), *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl*, çev. Zehra Savan ve Hatice Uğur, İkinci Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.
- KARAMUÇO, Sencer (2009), *Sırp Milliyetçiliğinde Kosova Algısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KARPAT, Kemal (2004), *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, çev. Recep Bozdemir, Ankara: İmge Yayınları.
- KAYAPINAR Ayşe ve Levent Kayapınar (2006), "Orta Çağda Sırlar ve Devletleri", Editörler: KARATAY O. ve B.A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*,Cilt1,Karam-Vadi Yayınları.
- KENAR, Nesrin (2005), *Yugoslavya: Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*, Ankara: Palme Yayınları.
- KÜÇÜK, Cevdet (1992), "Balkan Savaşları", İslam Ansiklopedisi, Cilt:5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- MCNEILL, William H. (2008), *Dünya Tarihi*, çev. Alâeddin Şenel, On Üçüncü Baskı, Ankara: İmge Yayınları.
- ÖZKAN, Ayşe (2011),*Sırbistan'ın Bağımsızlığını Kazanması(1830-1878)*,1.baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- ÖZTUN A. Yılmaz (1994a),*Büyük Osmanlı Tarihi*,cilt 1, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÖZTUN A. Yılmaz (1994b),*Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt 5, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- SANDER, Oral (2005), *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, On Üçüncü Baskı, Ankara: İmge Yayınları.
- SLOANE, M. William(1987),*Balkanlar*, çev. Sibel Özbudun, İstanbul: Süreç Yayınları.
- SOLAK, Mehmet (2007), *Osmanlı Devleti İdaresindeki Balkanlar(1789-1806)*,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- TODOROVA, Maria (2007), "Balkanlar'daki Osmanlı Mirası", Derleyen:BROWN C., İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası,çev. Gül Çağalı Güven, Dördüncü Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s.70-112.
- TURAN,M., M. Ekincikli, Ş.Şenel, E.Erdoğan, S.Duman, İ.Aksoy, S.Bulut, T.Aslan (2006), *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, 5. baskı, Ankara: Gazi Yayınları.
- UYGUN, Süleyman (2011), "Sırp İsyanı ve Hurşit Ahmet Paşa", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 4, sayı
- WACHTEL, Andrew Baruch (2009), *Dünya Tarihinde Balkanlar*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.